

Țara Noastră

DIRECTOR: OCTAVIAN GOGĂ

ANUL IX No. 18
29 APRILIE 1928

În acest număr: *Basarabia românească* de I. Lușăș; *Credem!* de I. Agârș-biceanu; *Sărbătoarea Basarabiei este și sărbătoarea Ardealului* de P. Nemoianu; *Prima generație* de Protopop dr. E. Dăianu; *Între țarism și bolșevism* de Alexandru Hodoș; *Cum s'a pregătit unirea Basarabiei* de * * * *Cronica politică: Căderea lui Phaëthon și misiunea lui Vulcan, D. Maniu trebuie ajutat de D. I. Cucu; Gazeta rimată: Opinie separată de Pantelimon Plămădeală; Insemnări: Aniversarea, Mucenicii ideii, Un document interesant, Cei cari lipsesc, Cui folosește?*

CLUJ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: STP. N. IORGA No. 2

UN EXEMPLAR 10 lei

Țara Noastră

Basarabia românească

După opinia lui Napoleon, un proiect de acțiune militară poate fi bun chiar și în cazul, că n'a fost pregătit decât în proporție de $\frac{2}{3}$, iar restul de $\frac{1}{3}$ lăsat la voia întâmplării. Căci — argumenta el — cine nu vrea să acorde întâmplării neprevăzute niciun rol în cursul războiului, mai bine să nu întreprindă niciodată nimic.

Dacă despre războiul de întregire națională a României nu se poate afirma, că ar fi fost destul de bine pregătit măcar în menționata proporție de $\frac{2}{3}$, în schimb sfârșitul lui încununat de izbândă a dovedit, că prin concursul unor împrejurări, cu totul înafară de calculele și prevederile inițiatorilor, restul de $\frac{1}{3}$ s'a însărcinat să repare radical greșelile politice și militare ale unei pregătiri insuficiente, deschizând dreptății imanente a istoriei calea spre un triumf strălucit.

Dintre numeroasele provincii românești, strânse în lanțurile nemilosivelor cârmuiri străine, cea dintâi sorfită a pași cu hotărâre pe calea izbăvirii, era tocmai Basarabia, de care nu se făcuse — fiindcă nu se putea face — nicio amintire în tratatul politic încheiat la 4—17 August 1916 între România de-o parte și între Rusia, Franța, Anglia și Italia de cealaltă.

Ca fapte, mărturisite ale războiului de întregire națională puteau fi indicate în cuprinsul acestui tratat numai provinciile românești înglobate sub pajură cu două capete a monarhiei habsburgice. Dar tocmai când speranța recuperării lor era mai întunecată de biruințele aparente ale puterilor centrale, gata să dicteze României o pace dezastrosă, dela răsărit începu să mijască cea dintâi rază a soarelui dreptății: desfacerea Basarabiei din cătușele robiei țariste, organizarea ei ca republică și apoi, în primăvara anului 1918, revenirea la sânul

patriei străbune, de care fusese deslipită, prin silă și intrigă, înainte cu 106 ani, într'un timp când capetele încoronate se credeau încă în drept să dispună de soarta țării și a popoarelor, cari nu le aparțineau.

Aceste țări și popoare puteau să aibă însă și ele o voință, care nu se potrivea cu voința monarhilor. Moldovenii dintre Prut și Nistru o avură și îndrăziră s'o exprime. Nu s'a ținut seamă de ea. Țarul Alexandru I, grăbit să-și vadă prada cea nouă cât mai repede alipită vastului său imperiu, n'a dat ascultare nici măcar repetitelor rugăminți ale moldovenilor proprietari de moșii, cari cereau prelungirea termenului de 18 luni, acordat prin tratatul dela București (1812) celor ce nu voiau să rămână sub cărmuire rusească, spre a-și putea vinde sau schimba proprietățile. Neputând lichida în termen așa de scurt și nepierzându-și speranța într'o apropiată reîntregire a Moldovei, proprietarii făceau acte de schimb sau de vânzare, pentru a împlini voința ocăruii, înțelegându-se în taină între dânșii să rămână și pe mai departe stăpâni pe bunurile lor „până la intruparea țării iarăș întru o stăpânire”. Iar dacă prin astfel de acte tainice nu-și puteau salva drepturile strămoșești, membrii aceleiaș familii își împărțiau rolurile, trecând unii sub stăpânirea țarului, iar alții rămânând sub ocrotirea Domnului Moldovei. Ridicarea podurilor de peste Prut și alte măsuri severe, menite să întrerupă și împiedice contactul dintre fiii aceluiaș popor, nu au putut izola cu desăvârșire Basarabia de țara Moldovei. Apa Prutului a putut să formeze, în cazul cel mai bun pentru Ruși, o graniță politică efemeră. Niciodată în cursul unui secol ea n'a reușit să devină o graniță de complectă și definitivă înstrăinare sufletească. Firea duioasă și sentimentală a populațiunii dintre Prut și Nistru făcea să pătrundă uneori până la urechile țarului glasul ei de rugăciune pentru păstrarea vechilor datini și orânduiei moldovenești. Dascălul Grigore din județul Hotinului scria (la 15 Febr. 1816) după „zăsa satului” jalbă temeinică, tălmăcind dorința consătenilor săi în cuvinte ca acestea: „să ni lase în obiceiurile noastre celi moldovenești... și să pitrecem totdeauna sub dregători moldoveni pământeni de ai noștri, precum sântem deprinși și ne înțelegem în vorbă. Că noi alte rânduieli nu pricepem și numai cât ni se adaugă năcazurile și greutățile noastre. Noi la aceste cu lacrimi ne rugăm și să facă mila împăratul cu noi”...

Intervenții repetate în acelaș sens din partea boierilor și a mitropolitului Gavril Bănulescu-Bodoni n'au rămas fără orice rezultat. Țarul Alexandru I s'a simțit îndemnat să comunice (29 Apr. 1816) generalului Bahmetiev convingerea sa, că pentru Basarabia este necesară „ocăruiere specială în conformitate cu legile ei băștinașe, cu moravurile și cu obiceiurile ei”. Această prețioasă mărturisire însemna, nici mai mult nici mai puțin, decât o recunoaștere din partea țarului însuș, că Basarabia nu face parte integrantă din imperiul său, ci e în drept să continue a viețui, ca un fragment deslipit în mod silnic din trupul Moldovei, în comunitate nu numai sufletească, ci și administrativă cu această țară de băștină.

Fiindcă politica de expansiune țaristă urmărea obiective îndepărtate mult de linia Prutului, afirmându-și neconținut rolul de protegitoare, uneori chiar de salvatoare a popoarelor ortodoxe creștine din întreg cuprinsul imperiului otoman, era firesc să nu aplice față de moldovenii dintre Prut și Nistru mijloace de ocârmuire, cari ar fi trezit în sufletul lor sentimente de nemulțumire adâncă, clocotitoare. Dimpotrivă trebuia să-și dea toată silința a-și face să rămână dacă nu încântați, măcar mulțumiți de noua situație, ce li s'a creat, de bisericile impunătoare prin dimensiunile și podoabele lor aurite, precum și de masivele clădiri publice, pentru a căror construire vistieria ocârmuirii țariste dispunea totdeauna de mijloace îmbelșugate.

De aceea în primele decenii, după 1812, dezvoltarea Basarabiei poate înregistra, mai ales în domeniul vieții bisericești-culturale, progrese apreciabile. Opera de organizare bisericească-școlară a mitropolitului Gavriil n'a fost stânjenită. Limba română era admisă chiar în liceul deschis la Chișinău (1833), tot așa la Orhei, Bălți, Soroca, Hotin, dupăcum spunea la 1865 autorul cărții „Curs primitiv de Limba română”: Ioan Donceț, care poate fi considerat nu numai ca un apărător al tradiției culturale moldovenești, ci chiar ca un precursor al ideii de unitate națională românească. Pierderea județelor de sud prin tratatul din Paris (1856) și mai mult încă, unirea principatelor române (1859) a îndrumat politica țaristă spre altă orientare în chestia basarabeană, începând a lua măsuri de rusificare lentă deocamdată, apoi tot mai accentuată în raport cu succesele rapide ale României ridicate la rangul de Regat. Cercul oficial țarist se temeau cu drept cuvânt, ca și conducătorii monarhiei habsburgice, că prin progresele realizate în domeniul vieții naționale și culturale românii din Principatele unite și, mai târziu, din Regatul independent vor exercita în chip firesc o atracțiune însemnată asupra conaționaliilor lor din imperiile vecine. Motive de ordin politic i-au îndemnat deci să procedeze la opera de germanizare și maghiarizare forțată în Bucovina și Transilvania, la cea de rusificare grăbită în Basarabia.

Când se pregăteau autoritățile rusești să suprimă catedra de limba română dela Hotin, Donceț spunea că fac un lucru „foarte regretabil” căci „limba română e necesară la fiecare pas și în viața particulară și în administrație... după firea omenească cea mai bună patrie a sentimentului nostru, a duioșiei este limba maternă. Cum copilul se apropie de pieptul fragedei mame, tot așa este apropiat de sufletul lui tot ce ea gândește, vorbește și ce cântă în limba lui maternă. *Legile naturii inexplicabile și admirabil de exacte nu pot fi înlocuite prin nimic artificial*”.

Câtă dreptate avea înțeleptul autor al cursului de limba română, a dovedit dezvoltarea ulterioară a Basarabiei. Toate măsurile artificiale ale politicii de rusificare prin administrație, prin biserică și școală, precum și cele de împeștrire etnică, prin colonizări de rase diferite, n'au fost în stare să desființeze elementul românesc, de baștină, din cuprinsul Basarabiei. Dacă l-au slăbit în câteva la orașe ori l-au întârziat în dezvoltarea sa firească la sate, prin complecta lipsă de

interes față de nevoile culturale și economice ale populației autohtone, în schimb viața sufletească a acesteia a continuat a se desfășura nestingherită în adâncă alvie patriarhală a credinții, a datinelor, a graiului și cântecului popular — pretutindeni la fel în tot cuprinsul pământului strămoșesc.

Instinctul de conservare al neamului românesc a biruit și în Basarabia toate legile artificiale, ca și în Bucovina, ca și în Transilvania, pentruca în clipa, când regimul de autodeterminare dădea poporului posibilitatea să-și manifeste liber voința de a-și croi însuși soarta, să poată proceda la hotărârea, prin care Sfatul Țării rostea veditul inapelabil al istoriei: Basarabia să fie, precum a fost ursită din vremuri bătrâne: *pământ și suflet românesc!*

I. LUPAȘ

Credem

Ați avut vre'odată senzația, — ascultând proorociile sinistre pentru viitorul nostru național, pentru viitorul statului român, — că v'au pătruns până în adâncuri ghiare de paseri de pradă și vă sfâșie, bucată cu bucată, carne sângerată? Ați fost chinuiți de tortura fără nume de-a asculta nu pe desmoșteniții de soartă ai neamului, ci pe unii dintre, cei ce pot trăi în România fără nici o muncă pozitivă, plângând pe... ruinele românismului la zece ani după unire? Ați simțit rușinea și umilința, mușcându-vă din suflet, în fața lipsei de credință a atâtor?

I-ați compătimit sau i-ați urât? Și nu ați încercat înșivă pustiul și oboseala, o adâncă amărăciune lăuntrică, din contactul cu ei? Și nu ați avut uneori nevoie să vă coborâți până în adâncurile conștiinții naționale, pentru a împrăștia umbrele strigoilor?

* * *

În toamna târzie a anului 1916, când resturile zdrențuite și înghețate ale armatei române se retrăgeau spre nordul Moldovei, într'o mută defilare spectrală de mucenici înfrânți, am auzit glasuri românești cari blestemau marele act al intrării noastre în războiu. Văzând urmările, suferințele, nenorocirea căzută pe țară, huleau cea mai mare hotărâre din istoria românilor...

În zilele acele, cel ce scrie aceste rânduri a simțit sfâșierea ghiarelor paserilor de pradă, pătrunse adânc. Orice cuvânt de hulă pentru marele act, orice bațocură a mucenicilor ce se întorceau din prăpăd, sângera în suflet.

Adâncurile conștiinții naționale spuneau atunci că oricare ar fi fost rezultatul intrării României în acțiune, chiar dacă ar fi urmat ca și Regatul liber să ajungă supus, actul istoric al intrării în război nu putea să rămână. Valoarea lui, puterea lui fructificatoare pentru deceniile și veacurile următoare, era să rămână în picioare, chiar dacă am fi fost înfrânți, după cum demoralizarea ce ar fi cuprins româ-

nismul de pretutindenea fără acest gest, ar fi fost o mai mare primărie națională decât pierderea independenței Regatului român.

Am mărturisit această credință încă în toamna anului 1916, într'un articol publicat într'un ziar din Capitală... O mărturisesc și azi.

Iar când am început să aud din dreapta și din stânga desaprobară marelui act, și cuvinte de hulă, atunci când sufletul săngeră, am crezut că cei ce hulesc nu sunt și nu pot fi români. În presa din Iași am scris o serie de articole pornind din această convingere.

* * *

Azi sunt silit să fac o rectificare convingerii mele de atunci. În zece ani dela unire am avut destul prilej să mă conving că pot fi și români de naștere, români de baștină, cari nu pricep, cari n'au simțirea de a face deosebirea între actul mare, eroic, și împrejurările cari îi pot urma. Dacă înainte cu zece ani erau destui cari blestemau intrarea României în război pentru prăbușirea întâiei campanii militare, pentru mizeriile aduse de această prăbușire, — de-atunci până azi întâlnim afăția oameni cari nu mai știu face deosebire între al act mare, acela al unirii, și între mizeriile cari i-au urmat, dăinuitoare încă.

Am fost cruțați până azi de-a auzi spunându-se din partea românilor că greutățile și suferințele de azi sunt datorite însăși unirii. Atât de jos încă nu s'a coborât nime din sângele nostru.

Dar nu mai puțin adevărat e, că în mintea și sufletul multora, însuși actul unirii, cu întreaga lui greutate istorică și națională, a fost întunecat, micșorat ca valoare, de mizeriile zilelor de după unire.

Altfel nu se poate înțelege cum din pricina relelor economice și politice de azi, sunt oameni cari cred că însuși actul unirii nu poate fi relevant în întreaga lui importanță, nu poate fi prăznuit!

Iar motivul acestei imposibilități de a separa un act istoric de împrejurările ce i-au urmat, fără a fi cauzate de el, — nu-l mai văd azi în lipsa originii românești a cetățeanului, ci în gradul de conștiință națională până la care s'a putut ridica.

* * *

În prăznuirea unui act mare, cum e acela al unirii, nu cum-panim și apreciem cele zilnice, cele trecătoare ale unui neam, nu sărbătorim pe omul comun, — totdeauna cu mai multe laturi de umbră decât de lumină, — ci fapta în sine, așa cum ne-a fost dată de ceea ce are un neam mai prețios, mai sublim, mai nemuritor, într'un moment de supremă elevație sau de mare jertfă.

Intrucât sufletul nostru e o parte din sufletul colectiv al neamului, ne sărbătorim cu astfel de prilejuri, pe noi înșine, în ceea ce avem mai bun.

Dar pentru a simți comunitatea sufletească cu neamul întreg, pentru a confunda bucuria lui cu bucuria ta, e nevoie de o conștiință națională de profunditate, nu e suficientă una de suprafață.

Intr'adevăr, conștiința națională, ca și cea individuală, nu se manifestă pe-o formă la toți fiii unui popor. Ea are deosebite trepte în drumul ei de creștere și perfecționare.

De multeori, și mai ales la popoarele care n'au fost educate într'o cultură națională, conștiința aceasta e numai de suprafață. Prin ea aprobi și te bucuri de actul național câtă vreme tu, personal, te simți bine, mergându-ți bine trebile. Indată ce interesele tale sunt amenințate, indată ce fapte și împrejurări zgândăre puțin în această conștiință, dovedindu-se neprielnice ție, nu mai ești capabil să apreciezi actul național produs poate chiar și cu concursul tău într'o clipă de înaltă concentrare.

Pentruca importanța lui să trăiască necurmat în aprecierea ta, să nu fie întunecat de nici o umbră ce se poate ridica din realitățile vieții, e nevoie de-o conștiință națională de profunzime, prin care să-ți mereu contactul cu actul produs. În el să te simțești mereu pe fine, sau cel puțin o parte din fine, și anume: ceea ce ai mai bun. Forță națională sporită prin actul mare să o simțești mereu, ca pe-un bun ce nu mai poate fi pierdut, fiindcă, oricari ar fi zilele ce urmează, el s'a adăugat la patrimoniul format din cele veșnice ale unui neam.

Dar pentru aceasta e necesară o conștiință națională puternică, veșnic vie, pe care nu o poate da existând în permanență, decât o fundamentală cultură și educație națională și e nevoie de mai puțin egoism.

* * *

...Nu-i timpul să prăznuim aniversările de zece ani dela unire... Prea e mare mizeria, prea multe nedreptățile și necazurile, — prea adânci nemulțumirile... Bucuria sinceră cine o poate porunci? Și de serbări de porunceală cine are nevoie? Da! Dacă în zece ani dela unire s'ar fi putut realiza cel puțin o parte din visul pe care l-a adus fiecare în România nouă! Dacă situația economică s'ar fi îmbunătățit, dacă administrația și guvernarea s'ar fi europenizat, dacă viața politică s'ar scurge pe drumuri normale! Dacă mie mi-ar merge bine!

Dar așa? Ce rost are serbarea unirii Basarabiei, și ce rost va avea, ceva mai târziu, a celorlalte provincii? Dacă praznicul nu se poate face în mijlocul unei bucurii generale, ce rost poate avea?

Așa se poate întreba fiecare român cu dragoste de neam și de țară. Oricine ar putea adăuga: numai când cei zece ani ar însemna efortul suprem al unui neam în toate domeniile creației naționale, am avea dreptul la praznic... Dar așa, când toți suntem vinovați de stările de azi?

Mărturisim că, și după convingerea noastră, puteam aștepta zile mai prielnice pentru praznic, nu pentru a fi prezidat de... alt guvern, ci pentru a putea fi încadrat într'o altă situație internă.

Dar, odată ce e obiceiul prăznuirea marilor evenimente după un anumit număr de ani, serbarea nu poate fi boicofată.

În definitiv, noi avem după zece ani dela unire ceea ce ne-a putut da generația de azi, ce ne-am putut da noi înșine. Dacă această generație e „mediocră“, cum a numit-o dl N. Iorga, nu am putut și nu putem aștepta dela ea fapte mari. Dar, având tot dreptul să ne judecăm după merit pe noi așa cum ne-am manifestat dela unire, nu avem nici un drept să disprețuim, sau să micșorăm valoarea aceloră prin cari a vorbit, când a bătut ciasul, porunca conștiinți naționale, sau a noastră înșine din clipele de atunci, dacă am fost factori ai unirii. Nu avem dreptul, mai ales, să întunecăm, prin nici un gest, măreția actului istoric, care, el, rămâne mare, veșnic, — oricât am fi de mici și trecători noi cari îl privim.

Acesta e glasul conștiinții naționale, care nu rămâne la suprafața vieții; e simțire, e intuiție, nu combinație sau meditație politică.

Și din aceasta conștiință se ridică un atotstăpânitor: *Credo!*

Credem în covârșitoarea importanță națională a unirii Basarabiei.

Credem în dăinuirea ei veșnică.

Credem în comorile ascunse încă în sufletul românesc dintre Prut și Nistru, și știm că ele vor îmbogăți sufletul național.

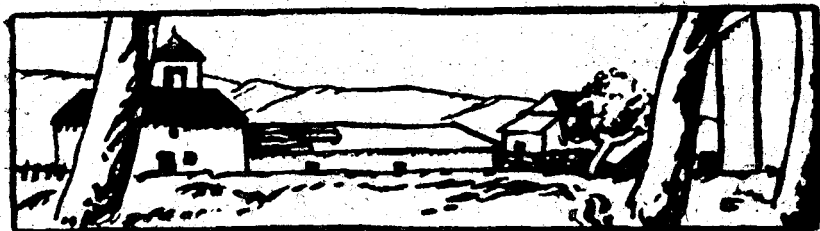
Credem în țaranul moldovean, cuminte, bun și blând, harnic și îndelung răbdător, ca fratele lui din întreg cuprinsul românismului.

Credem în intelectualul basarabean, visător, cu sufletul aprig, setos de îndrumările culturii naționale.

Credem în biruința virtuților fundamentale ale nației românești, dându-ne generații de adevărați stăpânitori ai țării, în dreptate și frăție.

Credem în nemurirea virtuților de rasă, cari ne-au dat unirea.

I. AGĂRBICEANU

Serbătoarea Basarabiei este și serbătoarea Ardealului

În puține acte din trecutul nostru s'a învederat așa de solidar și de activ unitatea, de gândire și de sentimente a poporului românesc risipit prin toate împărățiile Europei, ca în istoria de acum zece ani a Basarabiei. O orânduire mai presus de puterea omenescă a vroit, ca tocmai provincia cea mai înstrăinată să fie locul și începutul realizării idealului nostru național din toate vremurile: unirea tuturor românilor. Dreptatea, care o mie de ani mereu ne-a ocolit, de dată aceasta ne-a venit din plin, începând cu reparațiunea acolo unde primejdia era cea mai mare, așa de mare încât aproape nici nu mai credeam în temeinicia visului și a cărui realizare, totuși, era așa de aproape.

Renașterea națională a Basarabiei, chiar dacă lipsea lanțul de condițiuni favorabile, care ne deschidea dintr'odată perspectiva reparațiunii integrale și imediate a istoriei, aceasta în sine era o dovadă că steaua românismului nu a apus și nu trebuia decât să ne ridicăm ochii înspre ea și brațul împotriva acelor cari ne stăteau în cale! Semnificația evenimentului era atât de evidentă, încât nu a existat pe acea vreme suflet de român care să nu o fi frământat și priceput în gând și să nu o fi exteriorizat în faptă. Începând cu cel mai umil soldat al armatei române, ignorant în taina scrisului, și semenul și tovarășul său de tranșee, moldoveanul îmbrăcat în ajun în mantia artificială a naționalității „basarabene“, și până la ofițerul de aprovizionare care cutreerând provincia de peste Prut sămăna printre cifre și sentimentul național, cu toții au fost colaboratori ai Sfatului Țării, care după expresia istoricului, a venit să drezeze procesul verbal de unire. A fost o solidaritate și o conștiință românească cum nu s'a mai văzut, de care însă eram vrednici, căci paharul suferințelor naționale se umpluse și plinirea vremii venise.

Au trecut zece ani dela înfăptuirea celui dintâi act de dreptate istorică, dela unirea Basarabiei.

Oficialitatea noastră și-a adus aminte de avântul generos, de acum un deceniu al nației și ne roagă să lăsăm pentru un moment zburciumul cotidian și să ne trimitem privirea înapoi, spre un trecut revelator. O facem bucuros, căci unde este omul care n'ar avea nevoie de o întărire morală în vălmășagul zilei de azi, aspră și crâncenă față de tot ce este idealism!

Răvășind printre episoadele evenimentelor de acum zece ani, vom vedea, că aniversarea Basarabiei pentru Ardeal și Banat este mai mult decât un prilej de pură înălțare sufletească. Istoria acelor zile ascunde pentru Ardeal fapte care rămân strâns legate de colțul nostru de pământ, constituind parte integrală din istoria lui particulară. Soarta unui petec de pământ nu totdeauna se decide prin evenimente desfășurate în cuprinsul lui. Cronică vremii a înregistrat numeroase cazuri cando regiune, sau chiar și țări s'au născut sau au dispărut prin repercusiunea unor întâmplări venite din afară. În bună parte așa s'a întâmplat și cu eliberarea Ardealului, care și el a fost rânduit să acționeze în afară de granițele sale și să se ajute cu mult înainte de a-i fi venit într'ajutor punctele lui Wilson și „samoopredielenia“ (auto-determinarea) revoluției ruse, sau concursul și mai tardiv al domnilor Flueraș-Jumanca, câteși trei de valoare doctrinară dacă nu le-ar fi premers jertfa de sânge a armatei române și a celor vre-o treizeci mii de voluntari ardeleni.

Aniversarea unirii Basarabiei este realmente și sărbătoarea Ardealului. Providența a făcut, ca mai toate acțiunile de răsunaătoare răsvrătire a Ardealului împotriva dominației austro-ungare — am putea zice singurele în decursul războiului — să se petreacă, dacă nu chiar pe teritorul Basarabiei, atunci în nemijlocita ei apropiere și în toate cazurile în cel mai strâns contact sufletesc cu această provincie. Basarabia a adăpostit zecile de mii de refugiați ardeleni și a ascultat, înțelegătoare, cruda durere ce se așternea peste aceea a ei; fiii Basarabiei și-au umezit cei dintâi ochii la actul de autodeterminare din 13/26 Aprilie 1917 al voluntarilor ardeleni dela Darnița, — Prima Alba-Iulie a Ardealului —; ea a oferit cel dintâi drapel primului batalion de voluntari care a trecut în ziua de 6 Iunie 1917 prin Chișinău, cu încredințarea de a-l implânta pe turnul cetății din Alba-Iulia; cu ajutorul voluntarilor ardeleni s'a plănuat a se da tărie hotărârilor Sfatului Țării și nu a fost vina lor că încercarea nu a reușit; cu concursul voluntarilor și refugiaților ardeleni s'a organizat cea dintâi administrație românească în Basarabia, etc. etc. Cu un cuvânt, începând cu prima zi după revoluția rusă din primăvara anului 1917, Basarabia a fost una cu Ardealul, în cuget, în simțiri și în acțiuni. Alipirea ei la vechiul Regat coincide perfect, în timp și spațiu cu Prima Alba-Iulie a Ardealului, cel dintâi și cel mai puternic razim al tratatului de alianță încheiat de statul român.

Cu toată această înlănțuire de înălțătoare fapte comune, nu întreg Ardealul vine să se închine la sărbătoarea de zece ani a Basarabiei. În momentul când Chișinăul va reinvia pe o clipă solidaritatea românească și duiosia zilelor de jertfă și glorie comună, dela

facerea țării și din tinerețea noastră, la Alba-Iulia nu se execută testamentul politic al maiorului Murafa cu împlântarea drapelului volun-tăresc pe turnul bătrânei cetăți, ci se va înălța simbolul socialismului, care n'a fost prezent la niciunul din marile acte care au pus temelie acestei țări și căruia nimeni nu i-a încredințat niciun steag.

Deodată cu aniversarea Basarabiei se ciocnesc cu putere cele două Alba-Iulii ale Ardealului: prima, aceea cu drapelul tricolor și care este ignorată conștient și metodic, dar pe care scurgerea anilor și imparțialitatea istoriei o ridică tot mai sus, și a doua, cu puncte și socialiști, care se agită zgomotos, dar care se scufundă în neant, deoa-rece calcă alături de marele drum al istoriei noastre naționale.

Dacă, din vina oamenilor, Ardealul nu se poate înfățișa solidar la sărbătoarea Basarabiei, care este și a sa, să ne mângâem cu con=statarea, că pe urma răului ne=am ales cu o clarificare definitivă a situației, și aceasta în sine constituie un început de îndreptare.

P. NEMOIANU

Prima generație

— † Iuliu Tuțu Hațieganu —

(1918—1928)

„Doamne, cela ce păzești pruncii în viața de acum, și în ceea ce va să fie; pentru nerăutatea minții și nevinovăția lor... primește cu pace și sufletul servitorului tău, Iuliu, că Tu ai zis că a unora ca aceștia este împărăția, cerurilor“.

(Rugăciune la îngropăciunea pruncilor)

Ingerul morții a stins flacăra unei vieți luminoase și plătând, din care licăreau atâtea nădejdi pentru această casă a ilustrului nostru medic dr. Iuliu Hațieganu și a soției sale iubite d-na Maria n. Sima; casă întunecată de mulțisor de nori sinistri și amenințatori, casă confundată acum în cel mai profund doliu ce poate cerni o inimă omească.

Ingerul morții a rupt cel mai frumos și mai promițător vlăstar de pe arborele puternic și larg al familiei venerabilului protopop Hațieganu, care nu de mult s'a retras de pe tărâmul unei munci de o jumătate de secol în slujba bisericeii, ca să se odihnească și să se veselească întru vederea fiilor săi și a fiilor fiilor săi, și iată inima lui, ca și inima tuturor rudeniilor, prietenilor și cunoscuților, se sbate acum în valul amar al durerilor pentru pierderea acestui celui mai dragălaș și mai prețios luger al viței familiare.

Cine să nu se cutremure întru inima sa la priveliștea acestui crud act al morții unui copil fenomenal, care în ochii noștri nu se prezintă numai ca sfârșitul pur și simplu al unei vieți ce se sfînge, ci ne apare ca și apusul unei întregi lumi de nădejdi, de iubitoare iluzii și îndreptățite așteptări, cari toate se năruie într'un haos, ca un castel frumos după un catastrofal cutremur de pământ.

Intr'adevăr, Tuțu Hațieganu, stins la vârsta de zece anișori, cuprindea în sufletul său, care a sburat din trupșorul zdrobotit, ca o pasere măiastră din cuibul zguduit, cuprindea, zic, concepția cea mai frumoasă a lumii mai bune, pe care noi, bărbații epocii de acum, o invocăm în clipe mai senine ca pe o himeră îndepărtată, cei cari o mai invocăm. Ceea ce în noi bărbații zilelor de azi există ca o presimțire vagă, ca o dorire vie, sau ca o așteptare neprecisă de la viitor, când nu suntem prea pesimiști, — în generația răposatului Tuțu — în general — și în sufletul precocității lui — în special — trăia vie, trăia reală, ca o intuiție palpitanță de frumusețe și de măreție.

O, copiii aceștia de 10—12 anj! Aceștia sunt fenomenul cel mai grandios al creșterii, misterul cel mai delicat al vieții. Ei se găsesc la punctul de întâlnire al copilăriei cu adolescența, — le mai sună încă în urechi poezia și muzica poveștilor de copii, — dar la poarta cu trandafiri albi a vieții lor curate, bat întrebările realităților mari, pe cari încep a le privi... Și le privesc cu ochii mari, larg deschiși, lacomi de a cunoaște. Ei cunosc — cum a cunoscut Tuțu — geografia globului acesta pământesc, în toate marile lui contururi, și mai ales cunosc geografia țării strămoșești, admirabil alcătuitei grădini, care este România-Mare, grădină scăldată pe la margini de râuri mari ca Dunărea și Nistru, și de marea cea mare, neagră de adâncuri și taine, grădină în care șesurile largi și mănoase se alternează cu munții, ce se ridică străjuitori de câmpii și înălțători de suflete, apoi cu colinele bătute de soare și umbrite de păduri și dumbrăvi, printre cari se scurg râuri ropofitoare și păraie șoptitoare de tainice glasuri și armonii. Ei sunt scumpii noștri cetățeni născuți, iar nu făcuți, ai Daciei reinchegate din propriile sale hârburi cu toate sacrificiile atât de sângeroase ale războiului; ei sunt miticii patrioți, liberi de orice prejudecții și neștânjeniți de nici o preocupare pălmașă, cari privesc țara în toată frumusețea ei integrală, în toată rotunzimea ei de mamă bună a tuturor fiilor săi, și intuiția cu care inima lor de copil nevinovat ori de adolescent nestricat idealizează această patrie, bogată și mare, deșteaptă în sufletul lor și o iubire adecvată, atât de curată și de intensă, încât întrece mult iubirea de patrie a patriotului luptător, care crede că el a făurit România Mare, sau că cel puțin el ar fi singurul chemat să o ferească...

Ei sunt minunații creștini ai renașterii noastre, cari învățând catechismul prind învățătura cea de pe munte a Domnului în larga și profunda ei înțelegere, și din mulțimea poruncilor și prescripțiilor legii rețin marea și predominantă poruncă, în care se cuprinde „toată legea și toți prorocii“, porunca iubirii lui Dumnezeu și a deaproapelui pentru Dumnezeu, ai cărui fi suntem cu toții, deci adevărați frați în Domnul nostru. Ca primă aplicație a acestui creștinism efectiv, practic și practicant, peste toate micile nuanțe, pe cari cei mari, — chiar și „Cei Mai Mari“ — le iau de multe ori drept titlu de dihonie, în loc de iubire; — ei pun traducerea credinței și iubirii în fapte, practicând mila și milostenia față cu deaproapele, cum făcea și regretatul

Tuțu, care cerșia bani și haine dela părinții săi, ca să-i împartă săracilor...

De aceea în sicriul, care închide pe Tuțul mamei și al tatei, se închide un reprezentant splendid al primei generații de români patriei, născuți deodată cu durerile de naștere ale patriei nouă, mult visate și mult dorite, și crescuți în aurora crepusculară a acestei țări cu viitor de aur. Atunci când generația primă crescută și educată cum se cade, va ajunge, ca nu numai să privească, în extaz și în uimire, chipul iubit al patriei — cu toate variațiile ei în unitate și cu toată unitatea în multipla ei variație — ci să o și servească și cârmuiască.

Iată de ce deplângem și noi, toți, ceice facem parte din marea familie românească, alături de familia îndurerată, mai restrânsă, stângerea cea prea de timpurie, a acestui minunat copil, pe care Dumnezeu ni-l'a dat ca pe o oglindă fermecată, în care și prin care să întrezărim viitorul, pe care noi, poate, nu ne vom învrednici să-l privim în față. Îl deplângem însă cu resemnațiune creștinească, împăcați pe deplin cu judecata cea nepătrunsă alui Dumnezeu, luminați de credința Celui ce a înviat din morți, — cu moartea sa moartea călcând și celor din morminte viață dându-le. Pentru că, dacă înțelegem și resimțim durerea încremenților săi părinți, înțelegem în acelaș timp și supremul drept al Stăpânului vieții, care a zis: „Lăsați pruncii să vie la mine, că a unora ca aceștia este împărăția cerurilor“. Și de aceea cu însăși sf. Maica Biserica ne rugăm și noi: „Pe nevinovatul prunc, care l'ai luat Hristoase Mântuitorule, mai înainte de ce ar fi ajuns în ispita dulceților pământești, învrednicește-l darului celui dumnezeesc; arată-l părtaș bunătăților celor mai pe sus de lume, pe care l'ai mutat cu dumnezeiască rânduiala ta, Milostivule“.

Și ca unul, care Prunc te-ai arătat în lume, în peșteră născut și în iesle culcat, ca pe urmă să te răstignești pe cruce, între tâlhari, în privirea îndureratei și preacuratei tale Maice, pentru mântuirea noastră, a tuturor, făgăduind totuși cu preferință pruncilor împărăția Părintelui tău celui ceresc, ascultă, rugămu-te Mântuitorule și Mângăitorule, Doamne, ascultă și rugăciunea fragedului tău slujitor, Tuțu, care cu cuvintele sfintei Biserici tale, celei ce l'a înfiat fiu al lui Dumnezeu și l'a petrecut până la porțile veșniciei zice întru cuvioșia sa cea nevinovată:

„Doamne Dumnezeule, carele la tine m'ai chemat, mângăiere fă-te acum casei mele părințești, căci, vai, plângere mare s'a întâmplat lor; că spre mine căutau toți avându-mă pe mine unul născut fiu; ci însuși Mântuitorule al meu, carele te-ai născut din sânul Fecioarei, mângăie cele dinlăuntru ale maicii mele și răcorește inima tatălui meu, care îți cântă ție: Aleluia“. (Icos, la înmormântarea pruncilor.)

Urmând și noi, jalnici ascultători, pilda creștinească ce ne dă acest copil, care a fost model de copil român și creștin, și care cu evlavie rară, vrednică de o odraslă preoțească s'a împărtășit în sfintele Taine luându-și cu despărțirea de părinți și merindea de veci în calea

spre Părintele său cel din ceruri, — să ne despărțim și noi de pământea lui ființă, îngropată în ploaie de flori, înainte de a o sădi ca pe o floare în pământul străbun, din care s'a alcătuit, și să împletim și noi, ca într'o salbă de flori, în rugăciune către Domnul, simțămintele noastre de iubire către scump și sfințit sufletelul lui, — care s'a mutat dela noi, cerșind dela Domnul mângăiere pentru toți cei mai apropiați ai săi, iar pentru el, care n'a călcat porunca cea dumnezeiască, să cerem ca Domnul, care dela sânul părinților l'a chemat la sânul său cel veșnic părintesc, ca să-l așeze în partea și în ceata sfinților săi, în loc luminos, în loc de verdeată, de unde a fugit toată durerea, întristarea și suspinarea, în viața cea fără de sfârșit: Amin.

Protopop Dr. E. DĂIANU

Intre țarism și bolșevism

Pământul românesc al Basarabiei a căzut pradă, la 1812, lăcomiei nesățioasă a imperialismului moscovit.

Tânărul țar Alexandru, nerăbdător și ambițios, visa întinderea stăpânirii rusești până în India, iar de-acurmezișul planurilor sale de cuceritor, Turcia se înfățișa ca cel dintâi obstacol. Era un dușman vechi, a cărui putere militară Petru cel Mare o cunoscuse la Stănilești, și a cărui înfrângere Rusia o urmărea de un veac. De data aceasta, prilejul era mai prielnic. Imperiul otoman mergea cu pași repezi spre declin. Drumul spre Constantinopol nu fusese niciodată mai puțin primejdios.

Drumul spre Constantinopol? Dar bine, povestea testamentului lui Petru cel Mare s'a dovedit demult a nu fi fost decât o legendă! Faimosul document, se știe acum, a fost plăsmuit de un ministru ingenios, pentru urzilele complicate ale împăratului său, Napoleon I... Irascibilul Corsican n'avea nevoie, cu toate acestea, de ajutorul unor demnitari plastografi, pentru a măsura pofța cu care Rusia doria să se lătească spre zidurile Bizanțului de odinioară. Se întâlneau, doar, cu țarul Alexandru la Tilsitt, unde, legănați de valurile ușoare ale Niemenului, ca și de iluziile unei supremații în tovărășie asupra Europei, cei doi suverani au căzut de acord, că Turcia trebuie împărțită.

Șase ani, principatele românești au îndurat brutala ocupație a trupelor muscălești. Jafuri, omoruri, batjocoriri, umilințe, pe toate le-a cunoscut. Rușii nu se mai osteneau măcar să-și pună masca protecțiunii, ca pe vremea când domnea la Iași învățatul lor prieten Dimitrie Cantemir, ci se purtau, brutali și desmățați, ca într'o ticăloasă împărăție păgână, față de care mila e o slăbiciune și dreptatea o deșertăciune fără înțeles. Bătrânul general Cutusov s'a însărcinat să ofere ca amintire posterității cele câteva vorbe, cari de multe ori caracterizează o epocă mai nimerit decât o întreagă arhivă: — „Nu vă vom lăsa decât ochii, ca să plângeți!” Existența însăș a Munteniei și Moldovei și destinul celor două țări, cari vreme de patru veacuri au ținut piept cu năvala Semilunei, rămăseseră la capriciul aventuros al politiceii europene. Politica europeană dela începutul veacului trecut!... La 1806,

Turcia era aliata Franței, iar țarul Alexandru, — acelaș dela Tilsitt, — căuta ajutorul Austriei, căreia îi făcea cadou Serbia, Bosnia și Croația, pentru a-și rezerva, la rândul său, Principatele românești. Peste un an, la 1807, proiectele lui Napoleon I nu mai erau aceleași: Turcia era sacrificată, iar Franța își dădea, cu aceeaș ușurință, consimțământul pentru alipirea Munteniei și Moldovei la Rusia. În 1811, cu patru ani mai târziu, legăturile dintre Napoleon I și Alexandru erau stricate din nou. La 28 Mai 1812, când se iscălea tratatul monstruos prin care Basarabia era smulsă din trupul Moldovei, „marea armată” a împăratului francez se urnia din loc cu acvilele ei, spre Moscova. Dacă Sultanul ar fi știut, că dușmanul lui victorios se găsește în preajma unui război atât de greu, ar fi zăbovit încheierea păcii silită, împiedcând astfel și pierderea Basarabiei, pe care în niciun fel nu era îndreptățit s'o considere ca făcând parte din imperiul său.

Țările românești nu fuseseră încorporate niciodată Turciei. Ele erau legate, ce e drept, prin raporturi de vasalitate, plăteau tribut suzeranului, voievozii lor aveau nevoie, ca să domnească, de un firman de întărire dela Sublima Poartă, dar poporul se cărmuia după pravilele și obiceiurile lui, de care nicio putere din afară nu se atinsese. Ce preț puteau să aibă, însă, toate aceste drepturi ale unui trecut de lupte eroice în ochii țarului tuturor Rusiilor, care, în pornirea sa de a-și lăși hotarele până în apele Bosforului, se lăsase atât de repede încredințat, că provincia dintre Prut și Nistru era numai o fâșie netrebnică din pământul Islamului, pe care era dator să-l cuprindă?

Mai bine de sută de ani, Basarabia a gemut cu glas înăbușit sub apăsarea autocrației Romanovilor.

Până când, într'o zi, strălucitorul edificiu s'a năruit. Uriașul cu picioare de lut s'a prăbușit pe neașteptate. Revoluția rusească din vara anului 1917 a făcut să triumfe, în văltoarea răsturnării sociale, ca o necesitate categorică a timpurilor schimbate, principiul libertății naționale, nesocotit, ironizat și călcat în picioare de orgolioșii stăpâni, alungați acum de pe Tron. Părea, că mijește răsăritul unor concepții noi asupra rostului popoarelor în lume. Un suflu de largă îngăduință se revărsa asupra năpăstuitorilor de ieri, cari, cu ochii încă turburi de lunga amorfire, căutau un punct de orientare pentru soarta lor viitoare.

Zărilor luminoase s'au întunecat însă repede. Imperialismul Rusiei țariste a făcut loc nebuniei contagioase a bolșevicilor, cari n'au întârziat să arate acelaș dispreț față de dreptul națiunilor de a trăi libere, după propria lor voință. Ne-am ales cu destule dovezi despre gândurile, pe cari le nutresc noii locatari ai Kremlinului, pentru a stabili o dreaptă comparație între împilatorii căzuți și dictatorii de astăzi. Guvernul roșu al Sovietelor ne dispută vechiul pământ moldovenesc al Basarabiei cu aceeaș îndârjire, cu care guvernele, în alt înțeles tot roșii, ale Țarilor se sileau să-l păstreze, și să-l să-l rusifice. În numele altor idei, de sigur, dar, în definitiv, ce însemnătate are aparența pretextelor, când ținta finală rămâne aceeaș?

Nici cărmuitorii de astăzi ai Rusiei nu se prea pleacă înaintea principiului libertății naționale. La al doisprezecelea congres al parti-

dului comunist rus, comisarul poporului *Stalin*, rivalul biruitor al lui *Trotzki*, și în momentul acesta factorul hotărâtor în politica Sovietelor, făcea mărturisirea programatică de mai jos: — „*În afară de dreptul națiunilor de a hotări asupra soartei lor, mai există și dreptul clasei muncitorești la consolidarea puterii sale; dreptul celor dintâi trebuie subordonat acestuia din urmă. Se întâmplă adesea, ca dreptul naționalităților să se găsească în contradicție cu dreptul, superior, al clasei muncitorești. În acest caz, trebuie s'o spunem pe față, drepturile naționale nu pot și nu trebuie să stânjenească opera de realizări a clasei muncitorești și dreptul său la dictatură*”.

Nu se poate tăgădui sinceritatea acestei declarații. Decât, meritul nu e focmai mare, de vreme ce, cu cel puțin tot atâta sinceritate, pătura suprapusă a Rusiei de ieri proclama „*dreptul la consolidarea puterii sale*”, căruia îi subordona, cu o egală seninătate de cuget, „*dreptul naționalităților*”, când cele două drepturi se găseau (ce fericită expresie!) „*în contradicție*”. Unde e deosebirea între cele două concepții? Nu e și clasa muncitoare (care nici măcar nu se conduce singură) tot o minoritate, cași clasa privilegiată a nobilimei, care a condus Rusia până în vara anului 1917? În numele „*operei lor de realizări*” au pus mâna slujitorii Rusiei țariste pe Basarabia, și au ținut o crucificată o sută șase ani. De ce nu se pot împăca, la rândul lor, bolșevicii cu rectificarea acestei fără de legi a regimului prăbușit, pe ale cărui ruine s'au instalat? Pentru ce le trebuie, și lor, Basarabia? Răspunsul e uimitor de simplu: *Pentru că și Rusia comunistă urmărește un plan de expansiune teritorială dincolo de hotarele ei firești; pentru că există și un imperialism sovietic, după cum a existat un imperialism țarist.*

Tendința aceasta o caracterizează de minune un fruntaș al social-revoluționarilor ruși, excelentul publicist *Grigore Alexinski*, fost membru al Dumei, care în cartea sa: „*Dela țarism la comunism*”, scrie negru pe alb: — „*Cerând României să părăsească Basarabia, bolșevicii se arată ca apărători ai patrimoniului național al Rusiei. Dar nu e decât o atitudine falsă. Guvernul bolșevic nu e preocupat de apărarea intereselor naționale ale Rusiei, ci de apărarea propriei lor puteri asupra Rusiei; de extensiunea ei în lume, cu ajutorul unei revoluții comuniste internaționale. Și ura bolșevicilor împotriva României se explică mai ales prin faptul, că ei consideră România ca un obstacol al expansiunii lor exterioare*”. Astăzi, ca și ieri, deși pentru alte motive, pământul românesc e ținta tendințelor agresive ale vecinilor noștri dela răsărit. Liniște deplină nu se va face la hotarul înspumat al Nistrului, decât în clipa în care Rusia, rectificând saltul pe care l'a îndeplinit în gol dela despotismul țarist la dictatura bolșevică, va gusta, în sfârșit, din binefacerile unui regim de luminată și generoasă democrație.

Așteptata schimbare va fi oare posibilă? Acestei întrebări îi va răspunde viitorul îndepărtat. Până atunci, noi stăm cu arma la picior, păzind la marginea Europei civilizate altarul sacru al ideii naționale, mântuită de sub jugul opresorilor, dar amenințată încă de semănătorii anarhiei.

ALEXANDRU HODOS

Cum s'a pregătit unirea Basarabiei

— O înșirare a momentelor mai însemnate¹⁾ —

Mișcarea națională renaște în Basarabia chiar din primele zile ale revoluției rusești. Partidul național moldovenesc se organizează la Chișinău încă din luna Martie 1917. Unul din punctele esențiale ale programului său e autonomia Basarabiei. În 6—7 Aprilie se întrunește un congres al cooperativelor din întreaga provincie. Congresul cere: 1. Autonomia Basarabiei din punct de vedere administrativ, cultural și economic, cu dreptul de folosință a limbei române în toate instituțiile țării; și 2. Constituirea unui organ legislativ, care să voteze legile privitoare la organizarea interioară a țării.

La 18 Aprilie se ține la Odessa un mare meeting, la care iau parte, pe lângă profesori, studenți, preoți și 10.000 soldați moldoveni din garnizoana Odesei. Se aclamă o rezoluție, cuprinzând autonomia politică a Basarabiei și concentrarea unităților militare moldovenesti în Basarabia, pentru a împiedica jafurile și volntciile, la care se dedau trupele rusești.

La 19—25 Aprilie se întrunește congresul diecezan al preoților și laicilor din întreaga arhiepiscopie a Basarabiei, cu 250 delegați. Congresul hotărăște: autonomia politică a Basarabiei, conform principiului de drept, ca popoarele să hotărească singure asupra soartei lor; apoi, constituirea unui organ legislativ (Sfatul Țării); și numirea unui „Consiliu Suprem“ administrativ executiv.

Din Aprilie până în Iulie se convoacă întruniri țărănești în diferite comune și toate județele. Pretutindeni se cere autonomia Basarabiei. La 16 Iulie, în Iași, sfatul soldaților basarabeni de pe frontul român decide convocarea la Chișinău a unui „Sfat provincial“ pentru întocmirea unui proiect de autonomie națională și teritorială.

¹⁾ După lucrarea, apărută în limba franceză a basarabeanului Alexandru Boldur, fost profesor la Universitatea din Petrograd, și intitulată: „*La Bessarabie et les relations russo-roumaines*“.

Încă de la meetingul ținut la Odessa s'au ridicat glasuri, cari au cerut organizarea unei armate naționale a Basarabiei. Basarabia se înfățișa atunci ca ariergarda armatei rusești, și avea de suferit multe violențe și pagube din partea trupelor cari treceau. Interesele naționale pretindeau măsuri pentru paza teritoriului și menținerea ordinii înăuntrul provinciei. Iată pentruce, în luna Mai, generalul Cerbacev își dădu învoirea pentru organizarea pe tot cuprinsul Basarabiei a unor forțe militare naționale, destinate să păzească ordinea. Se formară astfel 16 detașamente (cohorțe), de câte 100 soldați moldoveni fiecare, repartizându-se câte două de județ. Dar, pe la sfârșitul lunii Iulie, aceste efective s'au dovedit cu totul insuficiente.

Anarhia câștiga din ce în ce mai mult teren. Soldații cari dezertau de pe front străbăteau Basarabia în cete răzlețe, jefuind populația și nu se dădeau înapoi de la crime. În luna August fură uciși mai mulți preoți și proprietari. Tot atunci au fost omorâți doi dintre conducătorii mișcării naționale românești: avocatul Murafa și inginerul Hodorogea. De aceea comitetul militar al basarabenilor de pe frontul românesc de la Iași ceru sporirea efectivelor naționale, cu deosebire ridicarea numărului detașamentelor de infanterie până la 50 și creierea a 20 detașamente de cavalerie.

Trebuie să ținem seama de faptul, că în epoca aceea, ca și mai târziu, nu era ușor să se mențină ordinea și în ținuturile cari cădeau în zona frontului. Basarabia nu era în stare să garanteze ordinea și pacea cu propriile sale forțe. Din această situație s'au născut două tendințe reciproce. Pe deoparte, populația basarabeană, având nevoie de ajutorul românesc, se îndreptă spre România solicitându-i sprijinul. Pe de altă parte, România însăși căuta să-și apere baza sa militară, posibilitățile sale de aprovizionare și căile sale de comunicație. Aceste tendințe s'au întâlnit și au avut drept rezultat intrarea trupelor românești pe teritoriul Basarabiei în Ianuarie 1918.

Cum am mai spus în altă parte, Basarabia își apăra dreptul său de autonomie împotriva încercărilor Ucrainei de a-și întinde zona sa de influență dincolo de hotarul acestei provincii. În luna Iulie 1917 izbucnește un conflict grav între cele două țări. În Ucraina, „Secretariatul general” creat de Rada centrală își arată intenția de a-și întinde competența asupra Basarabiei, ceea ce provoacă din partea acesteia numeroase protestări.

O adunare convocată la Chișinău și alcătuită din delegații diferitelor organizații politice, naționale, profesionale și administrative, hotărăște să se opună cu toată energia acestor încercări. Adunarea declară: 1. Anexarea Basarabiei de către Ucraina împotriva voinței poporului e cu neputință; 2. Comisarul reprezentant al Guvernului Provizoriu va avea să protesteze pe lângă acest guvern împotriva apăsărilor ucrainiene. Se va alege o comisiune, în vederea constituirii unui organ împuternicit al provinciei, pe baza unei reprezentări drepte și proporționale a tuturor naționalităților. Această comisiune fu aleasă și își începu lucrările.

La 20 Iulie, comitetul militar moldovenesc din Odessa, reprezentând pe soldații basarabeni, trimise de asemeni către Guvernul Provizoriu protestul său împotriva oricărei pretenții a Ucrainei asupra Basarabiei, cerând să se recunoască printr'un act oficial dreptul la autonomie al națiunii române din Basarabia, în limitele granițelor ei istorice și etnice.

Când trupele române pătruseră în Basarabia în Ianuarie 1918, „Rada Centrală“, care dobândise o amară experiență în lupta sa pentru independență împotriva bolșevicilor, mărturisii generalului Coandă bucuria ei, la vestea că Basarabia fusese ocupată. În acel moment, „Rada“ se găsea în ajunul căderii.

Readus la viață de Germania în Martie 1918, guvernul ucrainian își îndreaptă din nou privirile spre Basarabia, tocmai în timpul tratativelor de pace cu Puterile centrale. Împotriva acestor tentative repetate ale Ucrainei era nevoie de noi eforturi.

Autonomia luă o formă juridică în Octombrie 1917.

La 1—2 Octombrie, primul congres țărănesc hotărăște convocarea unui „Sfat provincial“, alcătuit din 100 membri, dintre 70% moldoveni și 30% alte naționalități. S'a ales o comisiune pentru a aduce la îndeplinire această deciziune. Dar lucrurile n'au mers prea repede până la sfârșitul lunii Octombrie.

La 20 Octombrie, congresul militar al Basarabiei, alcătuit din 989 delegați, ofițeri și soldați, reprezentând mai bine de 300.000 basarabeni, hotări să convoace o Adunare națională.

La 21 Octombrie, acelaș congres proclamă autonomia Basarabiei (teritorială și politică) motivând acest act cu considerații în favoarea culturii naționale, cu trecutul istoric al Basarabiei și cu principiul libertății și al dreptului popoarelor de a dispune singure de soarta lor.

La 23 Octombrie, congresul hotărăște, că Adunarea națională (Sfatul Țării) va fi alcătuită din 120 membri, dintre cari 84 (70%) moldoveni și 36 (30%) alte naționalități. Pentru a se proceda la alegeri și pentru a convoca Sfatul Țării se constituie un birou electoral.

La 25 Octombrie congresul votează o rezoluție cu privire la apărarea intereselor și drepturilor Basarabiei autonome. Guvernul provizoriu a fost invitat să adopte un reprezentant pentru treburile naționale ale poporului moldovean. Biroul electoral începu tot odată organizarea alegerilor, sprijinindu-se pe cohortele armatei naționale.

La 21 Noembrie se întruni Adunarea națională legislativă a Basarabiei.

La 2 Decembrie, Sfatul Țării proclamă Basarabia republică moldovenească, democratică, federativă, și alege un organ al puterii executive, Consiliul Directorilor generali. Aceștia continuă lupta împotriva anarhiei, împotriva crimelor săvârșite de soldații demoralizați, dar efectivele militare se dovedesc insuficiente. Unele orașe, ca Râni, Leova, Cahul, cer ajutoare dela Iași. Dar armatele rusești sunt în plină dezordine, iar Cartierul General al generalului Cerbașev e puzit de soldații români; aliații au promis întăriri, dar ele nu sosesc.

La 5 Ianuarie 1918, bolșevicii își fac apariția la Chișinău. Ședințele Sfatului Țării sunt suspendate. Mai mulți deputați sunt arestați și condamnați la moarte. Comisiunea interaliată pentru aprovizionarea frontului român e, de asemeni arestată, iar fondurile ei, în valoare de 2.000.000 ruble, sunt confiscate. Statul major bolșevic, din care făceau parte Perper, Levinson, Kaavac și ocnașul Katovski, se instalează la Chișinău. La 5 Ianuarie, blocul moldovenesc ține o ședință secretă, hotărând să trimită o delegație la Iași, care să ceară ajutorul României.

La 13 Ianuarie sosește ajutorul românesc (11 divizii românești, sub comanda generalului Broșteanu). Ordinea e restabilită. Bolșevicii sunt gonțiți de pe teritoriul Basarabiei. Astfel se încheie această perioadă de lupte necurmte împotriva bolșevicilor.

Urmarea logică a faptelor e determinată de dorința Basarabiei de a rămâne independentă față de Rusia și față de Ucraina.

La 24 Ianuarie, Sfatul Țării proclamă Republica moldovenească independentă. Consiliul directorilor generali se transformă în Consiliu de miniștri. Puțin în urmă, la începutul luni Martie 1918, în câteva județe ale Basarabiei se deslușește o mișcare pentru unirea cu România. Mișcarea se întinde apoi, în scurtă vreme, până la Chișinău.

La 3 Martie 1918, Zemstva din Bălți hotărăște să ceară unirea Basarabiei cu România. O întâmpinare în acest sens e adresată Sfatului Țării. În același timp, Uniunea marilor proprietari din județul Bălți se pronunță în favoarea aceleiași idei. La 13 Martie, o cerere cu același cuprins, dar în termeni mai categorici, e redactată de o adunare a reprezentanților zemstvelor, ai municipalității, ai proprietarilor mari și mijlocii, ai clerului și ai populației evreiești. Această adunare proclamă unirea Basarabiei cu România, cere Sfatului Țării și tuturor instituțiilor Basarabiei de la Hotin până la Ismail să adopte aceeași rezoluție, și să trimită delegați Regelui Ferdinand al României. Se numește în acest scop o delegație cuprinzând 5 reprezentanți ai zemstvelor, 3 ai orașelor, 5 ai proprietarilor de pământ, 3 ai clerului, 1 reprezentant al magistraților, 1 al învățătorilor, 1 al țărănilor, 1 al evreilor, 1 al unităților militare moldovene. Celelalte zemstve adoptară aceeași hotărâre.

La 27 Martie (9 Aprilie) Sfatul Țării proclamă unirea Basarabiei cu România, rezervându-și dreptul de a realiza reforma agrară.

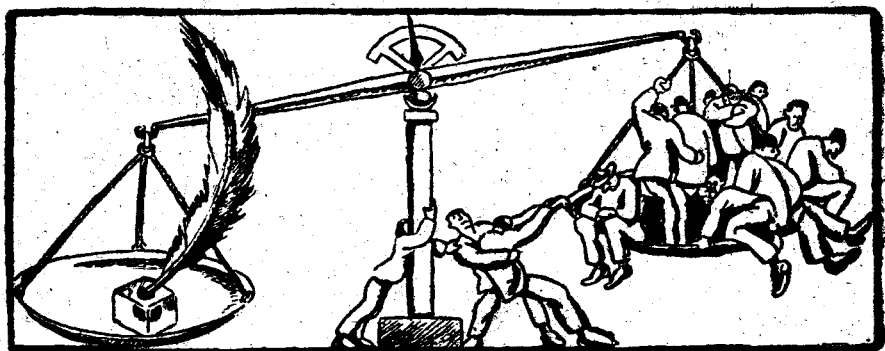
La 26 Noembrie 1918, Sfatul Țării votează reforma agrară, și a doua zi, la 27 Noembrie (10 Decembrie) decretează unirea fără condiții cu România.

În 1919, se fac în Basarabia alegerile pentru Adunarea Constituantă a României, și, din 500.879 alegători înscrși în liste iau parte la vot 395.159 alegători, adică 78,9% din totalul lor.

În sfârșit, la 20 Decembrie 1919, Adunarea Constituantă a României ratifică unirea Basarabiei.

Acestea sunt etapele și acesta e sfârșitul mișcării naționale din Basarabia, începută în anul 1917.

* * *

Cronica politică

Căderea lui Phaëthon și misiunea lui Vulcan

În ajunul Paștelor, d. Duca a plecat în Italia, iar ziarele au avut grijă să precizeze că voiajul ministrului de Interne nu are niciun caracter oficial. Totuși, deși se anunțase că d. Duca nu se va întâlni cu d. Titulescu, acele ziare bine informate ne anunță, că „împrejurările noi ivite în politica noastră internă” au silit pe d. Duca să renunțe la hotărârea dsale și să se abată pe la Geneva, unde a avut loc o misterioasă întvedere. Și fiindcă această întâmplare nu are nicio însemnătate, ministrul de interne întors în țară a descins direct într'un consiliu de miniștri, convocat ad-hoc.

Așa vestesc ziarele, iar noi n'avem ~~niciun~~ ~~motiv~~ să nu le credem pe cuvânt.

Cutezător, ca însuși fiul Soarelui, d. Titulescu urcase în carul strălucitor al divinului său părinte până la coadă încovoiată a Scorpionului. Era o glorie, pe care o cântau în imnuri de slavă glasuri pământene și suave voci ale cerului. Induioșat, Helios picura în barbă și adunată spre vârf calde lacrimi de groază și de mândrie; de groază pentru ceea ce ar fi putut să urmeze și de mândrie pentru izbânda parțială a celui ce i se părea într'u atâta asemenea lui.

Dar nenorocirea, de care se temea, nu putu fi evitată. Fie că Vulcan, din invidie sau din întâmplare, făcuse carul cu defect; fie că erau prea nărăvași caii, și mâna cărmaciului nu îndestul de măiestră pentru a-i stăpâni; fie că spaima, care îngheța chiar inima lui Helios când se cumpănia în crucea tăriilor, cuprinse mai curând sufletul

avântat al cutezătorului semizeu, rostogolirea s'a împlinit pe neașteptate, tocmai când nădejtile de jos erau mai mari și izbânda se părea mai sigură.

Răpus zace azi Phaëthon sub sfărâmăturile mândrului căr de alergătură celestă și îndurerat plânge Helios. Amuțit-au osanalele de slavă și se bucură în sine semizeii geloși, cu chipuri de prefăcută mânărire. Durerea e mare în cer și pe pământ. Dar mai mare decât obida tuturor e îngrijorarea soborului de zei, cari văzând în această întâmplare o sinistă prevestire, se gândesc cu groază că îndrăzneța probă s'ar putea repeta. Și de aceea, după o matură și înțeleaptă examinare a situației, un sol al divinului sfat a fost trimis pe pământ să salveze ce mai este de salvat.

Făcând drum ocolit, faurul guvernului a avut se pare o îndoită misiune, pe care numai el ar fi putut-o îndeplini cu destulă competență: să se convingă dacă opera alcătuită de el n'a avut nicio greșală de fabricație și să adune resturile prețioasei calește. Căci, gândiți-vă, de aur erau oiștea, osiile și obezile, de argint spițele, iar nestematele strălucitoare numeroase; atâta avuție pentru un vistiernic chibzuit, ca d. Vințilă Brătianu, nu putea să rămână aruncată în pagubă.

Acum, după întoarcerea lui Vulcan cu prețioasele scule, frunțile s'au descreșit. În divinele uzine ale meșterului faur se lucrează cu zor la întocmirea unui car nou, iar nărăvașii bidivii au fost puși în siguranță la grajd. La Geneva, se zice, va merge un pieton de rând, d. Antoniadă, sau altul. De Phaëton nu se mai îngrijește nimeni. Doborât din culmea unei glorii, care începuse să devie supărătoare multora, d. Duca a avut grijă să-l consoleze pentru a nu se mai urcă încăodată în așa de amefitoare înălțimi.

La căpătâiul semizeului doborât nu mai picură nicio lacrimă. Zădărnice căutăm în aceste *mélange mythologique* figura simbolică a credinciosului rege Cycnus, care și-a mutat, ca o protestare, locuința în apele reci ale mării și n'a mai ieșit de acolo. Poate d. Stelian Popescu... dar nu, sunt prea puține punctele de contact, și mai bine renunțăm.

D. Maniu trebuie ajutat

D. Iuliu Maniu a dat un interview unui ziar bucureștean, în care se pare că a vrut să exprime punctul de vedere oficial al partidului național-țărănist asupra caracterului adunării dela Alba-Iulia. În cetatea încoronării va avea loc un obișnuit congres, unde se vor aduna cu gânduri pașnice delegațiile organizațiilor de partid să discute academic puncte de program și chestiuni de organizare, spune în rezumat d. Maniu. Și mai departe: partidul național-țărănist e prea conștient de misiunea lui patriotică, pentru a înțelege, că în vreme ce la Budapesta au loc meetinguri pentru modificarea tratatului dela Trianon, orice atătare împotriva ordinii publice și rânduieșilor constituționale ne poate fi fatală.

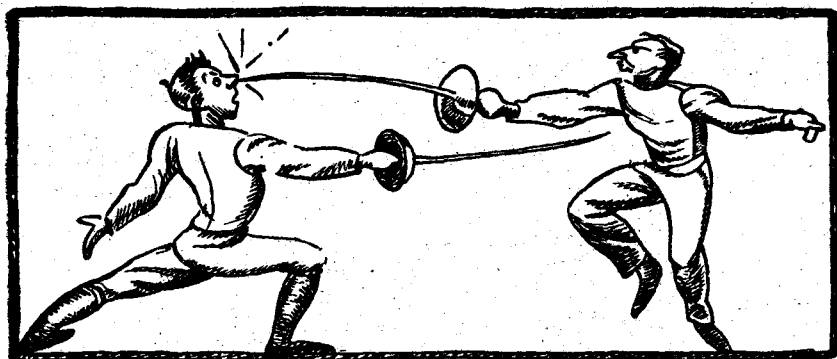
Sunt în aceste cuvinte asigurări formale de ordine. Totuș, oficiosul guvernului crede nimerit să facă proces de intenții partidului național-tărănist, susținând că asigurările dlui Maniu nu pot fi sincere, pentru a ajunge la concluzia că proiectata adunare congressională trebuie interzisă.

Adversari și într'o parte și în alta, dar feriți de orice subiectivism interesat în această discuție, putem privi chestiunea cu toată imparțialitatea. De aceea vorbim deschis. *Viitorul* n'are dreptate. Declarațiile dlui Maniu trebuie să fie privite așa cum au fost făcute, ca un legământ formal față de țară. Șeful partidului național-tărănist afirmă că va ține un congres pașnic. De ce nu l'am crede și de ce să nu dorim ca lucrurile să se petreacă așa cum se spune? Oficiosul guvernului greșeste când conchide pentru interzicerea adunării, înainte ca factorii competenți să fi încercat a pune de acord declarațiile dlui Maniu cu însăși faptele în curs. E drept, că în jurul congresului național-tărănist dela Alba-Iulia se face o propagandă care nu prea cadrează cu declarațiunile șefului. E drept, că șatele sunt agitate să meargă la Alba-Iulia, nu pentru o discuție pașnică, cu puncte de program, așa cum spune d. Maniu, ci pentru a analiza rezultatele actului încheiat în acelaș loc acum zece ani. E drept iarăși că, pentru a se spori proporțiile numerice ale manifestației, în ordinea de zi a convocării se spune una, iar în mulțime se face alta.

Dar toate aceste fapte, cari contrazic oarecum declarațiile formale ale șefului național-tărănist nu pot fi atribuite d-lui Maniu și nici nu pot alcătui un argument pentru concluzia, la care ajunge *Viitorul*. Din potrivă, d. Maniu trebuie socotit ca o victimă. Un om așa de bine intenționat, așa de patriotic călăuzit în intențiile sale politice, se află în fața unei situații foarte dificile. De-o parte intențiunile sale, bine cunoscute acum, de alta masa partizanilor, care vrea să-l târască pe o cale potrivnică dorințelor sale. D. Maniu trebuie înțeles și ajutat. Recentele sale declarații par a fi un apel în acest sens și greșiala *Viitorului* e că n'a înțeles acest apel. Soluția la care ajunge oficiosul guvernului nu poate decât să ne înstrăineze de acest factor de ordine, care este d. Maniu, împotriva partizanilor săi din Ardeal, și ar fi să facem o faptă de neiertat aruncându-l pradă tendințelor nesăbuite ale acestora.

Dacă guvernul posedă probele contradicției, nimic mai simplu decât să ceară d-lui Maniu să se conformeze asigurărilor ce dă. Autorizarea congresului să se facă în conformitate cu declarațiile d-lui Maniu, limitându-se numărul delegaților la proporții normale și cerându-se conducerii partidului național-tărănist să stărpiască agitația partizanilor prea înfierbântați. Dacă d. Maniu se angajează în scris să se conformeze astfel sieși, de ce să se interzică adunarea? Guvernului nu-i rămâne decât să observe respectarea acestor condiții, pe cari partidul național-tărănist li-a formulat mai întâi, și să ia măsuri de ordine în sensul dorințelor dlui Maniu.

D. I. CUCU

GAZETA RIMATĂ

Opinie separată

După zece ani

*In astă zi de primăvară
S'au adunat răzeșii iară,
Cu pași ușori, cu pași mai grei,
Dela Hotin, dela Orhei,
Și și-au adus, tăcuți, aminte,
De adormiții din morminte,
De cei strămoși, de cei părinți,
Ce-au îngropat, în umilinți,
Subt stăpânirea muscălească,
Mândria lor moldovenească,
Plângând norocul lor pierdut,
Subt aspre lovituri de cnut...*

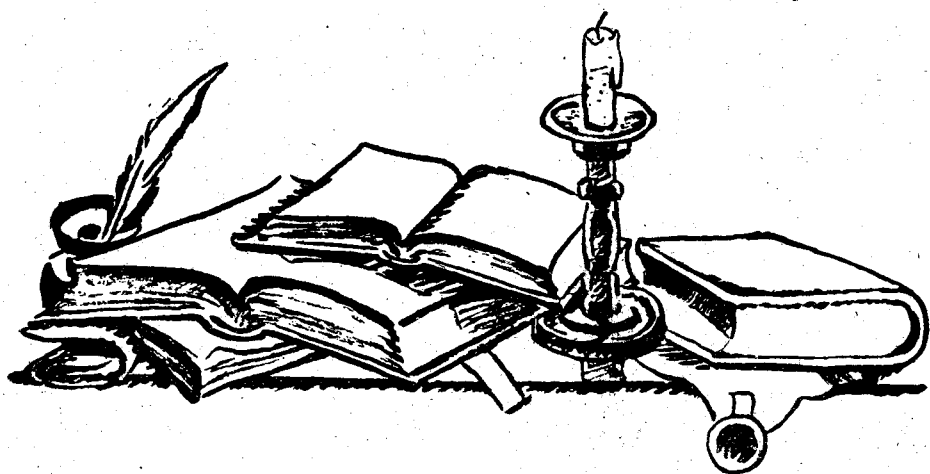
*Acum, în ceas de sărbătoare,
Lucesc lumini strălucitoare.
Subt arcu cerului întins
Strigați: — „Dreptatea a învins“!
Priviți cum vin, cu mic, cu mare,
Nepoții lui Ștefan cel Mare,*

*Dela Tighina, dela Iași,
Urmașii vechilor arcași.
Și tuturor le mulțumește,
Și fiecăruia-i zâmbește,
Dulceag, drăguț, vioi, glumet,
Grăsuțul sfetnic,*

*Din foți câți trebuiau să vie,
Părtași la marea bucurie,
E unul care n'a venit.
El singur nu e mulțumit,
Și, pipăindu-se, susține
Că tot subț era mai bine:
— „Pantelimoane, ce făcuși,*

PANTELIMON PLĂMĂDEALĂ

— fost deputat în Sfatul Țării —

INSEMĂRI

Aniversarea. — Nu se poate spune, că aniversarea celor zece ani dela unirea Basarabiei a găsit în toate inimele românești însuflețirea curată și fără rezerve, pe care se cuvenea s'o trezească amintirea acelei minunate zile, când cea mai oropsită dintre provinciile înstrăinate a sfărâmat lanțurile robiei seculare, așezând întâia piatră de temelie la desăvârșirea unității noastre naționale. Sărbătoarea trebuie să ne ridice, măcar pentru câteva clipe, deasupra vrășmășilor mărunte de fiecare zi, dându-ne prilejul să privim, dela înălțimea unor adevăruri permanente, misiunea covingătoare a generației de astăzi, căreia i-a fost dat să se bucure de primele raze ale mult așteptatei libertăți. E un noroc pe care-l prețuim, se vede, prea puțin. Altminteri nu ne-am privi unii pe alții cu atâta dușmănie, nu ne-am lăsa cuprinși de duhul învrăjbirii, și n'am turna atâta fier în cupa biruinței din care ne-am împărtășit.

Praznicul dela Chișinău va fi turbu-

rat de două împrejurări, deopotrivă de antipatice.

La conducerea țării se găsește un guvern impopular, care, constituit împotriva voinței obștești, nu s'a priceput, cel puțin, ca printr'o cărmuire înțeleaptă, să se facă util și respectat. Partidul liberal, în mai puțin de un an, de când a revenit să fericească destinele patriei, a reușit să trezească adânci nemulțumiri pretutindeni, pierzând și bruma de prestigiu, pe care i-o împrumuta până deunăzi trecutul numeroaselor sale experiențe. Egoismul său sectar îi înstrăinează simpatiiile mulțimei. Greșelile pe cari le-a săvârșit i-au știrbit autoritatea. Mai cu seamă în finiturile alipite, unde n'a izbutit să câștige decât răzlețe adziuni interesate, și unde a rămas străină de problemele locale, guvernarea liberală a adus, dela început, numai desamăgiri și brutalitate. Ea a distrus, cum s'a mai spus, pacea aceea sufletească, fără de care dorita operă de consolidare a ideii naționale nu va trece niciodată

dincolo de sforăitoare frazeologie a discursurilor de ocazie.

O altă notă discordantă vine din partea acelor oameni politici ai noștri, cari n'au știut, sau n'au voit niciojată, să aleagă armele lor de luptă împotriva rivalilor, pe cari caută de atâția ani să-i răstoarne pentru a le lua locul. În fierberea asaltului asupra puterii, acești compeșitori, lipsiți până acum de noroc, nu vor să fină seama, că lovesc adesea peste țintă, periclitând nu atât existența guvernului pe care-l combat, ci mai cu seamă interesele superioare ale țării, pe care pretind că vor s'o slujească. Ei s'au arătat gata să apeleze la Societatea Națiunilor, ca să le facă dreptate într'un proces de politică internă; ei au boicotat încoronarea la Alba-Iulie a primului Rege al României-Intregite spre bucuria dușmanilor dela Budapesta; ei justifică acum refuzul de a sărbători unirea Basarabiei cu argumentul, — foarte apreciat la Moscova, — că stăpânirea românească a prefăcut provincia dintre Nistru și Prut, atât de fericită sub ocrotirea moscovită, într'o veritabilă colonie africană... Vă închipuiți, că asemenea gesturi și astfel de vorbe nesocotite nu sunt cel mai nimerit prinos închinat ceasului fericit, în care românii din cele patru unghiuri s'au înfrățit, stăpâni pe propriile lor destine, sub cerul liber al pământului lor mântuit de cotropitori...

Cei cari se duc la Chișinău, călcând dinadins peste disensiunile de partid, n'o fac, desigur, dintr'un sentiment de condescendență, pentru dubioasele măriri guvernamentale, — căroră, în definitiv, nu le e dată decât sarcina întâmplătoare) de a face edificii publice toaleta de rigoare și a organiza câteva banchete copioase, — ci au ales acest drum tocmai spre a dovedi, că fin să despartă ceea ce este prilej de bucurie permanentă de ceea ce înfățișează ca o amărăciune trecătoare...

Toate învinuirile ni le putem aduce, unii altora. Un singur gând nu ne este îngăduit: Presupunerea, că Basarabia ar putut apuca pe altă cale, decât aceea pe care, în temeiul nezdruccinatelor sale legături de sânge, a ales-o acum zece ani. Unirea n'a fost, cum vor căfiva să propovăduiască, un izvor de noi suferințe pe seama norodului bararabeian. Unirea rămâne singura lozincă de viață pentru viitorul acestui neam. Oricine îi aduce cea mai mică știrbire păcătuiește împotriva unicei posibilități de fericire colectivă pentru ziua de mâine. a. h.

Mucenicii ideii. — Să nu se creadă, că mișcarea națională din Basarabia nu și-a avut mucenicii ei, cari au fost jertfiți pentru triumful ideii. În volbura, care a urmat revoluției rusești, sub revărsarea anarhică a hoardelor fugite de pe front, primejdii de tot felul răsăreau la fiecare pas. Dintre toate, cea mai de temut era aceea, ca nu cumva, nebunia propagandei comuniste să stingă flacăra simjământului românesc, care începuse să se ivească pretutindeni pe pământul vechilor răzăși ai lui Ștefan cel Mare. Din șirul moldovenilor luminați, cari au înțeles atunci glasul vremii, desprindem, cu emoție, figura avocatului basarabeian Murafa, maior în rezervă, inimosul luptător pentru unire, ucis mișelește în acele zile furtunoase ale prefăcerei. Ne aducem aminte de cuvântarea, pe care el a ținut-o, în ziua de 6 Iunie 1917, la Chișinău, celui dintâi batalion de voluntari ardeleni, în trecere spre Iași :

— „Astăzi voi ați trecut Nistrul și să știți că acum nu mai sunteți pe pământ străin, ci sunteți între frați de ai voștri. Nu ne-ați cunoscut, ne-ați crezut morți; ei bine, noi numai am dormit; de-acum ne-am deșteptat și noi la viață națională, de-acum voim să fim și noi o parte conștientă a neamului românesc. Trecerea voastră prin Ba-

sarabia nu ne-a putut lăsa recede. Am alergat cu toții să vă vedem, să vă îmbrățișăm și să ne unim pentru totdeauna suferințele. Ca să vă aduceți viața voastră întreagă aminte de ziua aceasta a înfrățirii voastre, vă dăm un semn de amintire. Prin mine, Moldova vă oferă acest steag tricolor: simbolul unității noastre naționale. Pe el erau să fie scrise cuvintele: libertate sau moarte. Primiți-l cu dragostea cu care vi-l dăm și-l duceți cu bine peste Prut, peste Milcov, peste Olt, peste Murăș și peste Crișuri, fluturați-l triumfător peste întreaga întindere românească și implântați-l apoi în numele nostru pe turnul cetății dela Alba-Iulia. Duceți-l la biruință, sau muriți pentru idealul care vă însuflețește“.

Câteva luni mai târziu, în August, după ce plănuita ofensivă românească de pe frontul Siretului a trebuit să fie oprită din pricina trădării rusești, maiorul Murafa era răpus, în Basarabia, de o haită bolșevică, dimpreună cu celălalt conducător al mișcării naționale, inginerul Hodoroșca. Amândoi au plătit cu viața lor îndrăzneala de a simți românesc, într-o vreme când finutul strămoșesc dintre Nistru și Prut privea, cu ochi înspăimântați, revărsarea demenței roșii. Se cuvine să-i pomenim, înduioșați, chiar dacă ar fi să turburăm astfel siesta trandafirică a oșpeților oficiale, și chiar dacă amintirea lor ar flutura ca o muștră pe deasupra capetelor atâtor antreprenori ai demagogiei basarabene.

Sau, poate, tocmai de aceea!

Un document interesant. — E, în deosebire, cunoscut rolul însemnat pe care voluntarii ardeleni, foști prizonieri în Sibiția, l-au îndeplinit pe timpul mișcării de reînnoire națională a Basarabiei, acum zece ani. Colaboratorul nostru, d. P. Nemoianu a prins câteva momente demne de reținut din această epocă în cartea sa: „Prima Alba Iulie“,

apărută la Timișoara în 1922. Voluntarii ardeleni, adunați în tabără la Darnița, lângă Kiev, au intrat dela început în contact cu studenții și alți intelectuali basarabeni aflați în capitala Ucrainei, determinând un curent însuflețit pentru ideea națională.

Iată un document, care vorbește dela sine. La 24 Martie 1917, la sfatul comitetului voluntarilor ardeleni din Darnița, studenții basarabeni din Kiev convoacă la o adunare pe toți basarabienii aflați în acest oraș.

În același scop, comitetul voluntarilor le schițează un proiect de statute, iar în ședința de constituire din 24 Martie se înființează la Kiev prima societate basarabească sub numele: „Cercul studenților și studenților români din Basarabia și de peste Nistru“.

Având în vedere evenimentele ce s'au petrecut de atunci la Kiev, care au făcut ca multe documente de valoare istorică să se piardă, credem a face un bun serviciu național, publicând primul proces verbal asupra constituirii cercului basarabean, după o copie autentică făcută de Vasile Chiroiu, în calitate de notar al ședinței, ce s'a ținut în sala Universității din Kiev.

Iată cuprinsul procesului verbal:

„Prezenți membrii ordinari înscrși, reprezentanții corpului ofițeresc, voluntari români din Darnița, ofițeri din armata regală română și alt public basarabean și din Regat.

1. În numele comitetului constitutiv, președintele d. Virgil Bogos declară ședința deschisă pronunțând cuvintele: „Deșteaptă-te Române!“ Atunci corul ofițerilor voluntari români din Darnița intonează imnul național, ascultat în picioare de întreg publicul.

2. Președintele salută membrii și oaspeții adunați, face istoricul hotărârilor luate de a se înființa în Kiev un cerc al studenților și studenților români din Basarabia și de peste Nistru, având

drept scop cultivarea limbii și literaturii române, deșteptarea politică a poporului basarabean, propagarea ideilor democratice în cercurile românești. Aduce la cunoștință lista membrilor înscrși și roagă pe cei prezenți să se declare dacă, în principiu, primesc constituirea unei astfel de societăți. Adunarea declară unanim înființarea cercului propus.

3. Președintele roagă să se înscrie noi membri și suspendă spre acest scop ședința.

4. Dl Mihailoviți Maximus propune să se aleagă un prezidiu constând din un prezident, un viceprezident și 5 membri cari să formeze comitetul executiv al societății. Se primește.

5. Cu majoritate de voturi s'a ales prezident: Virgil Bogos, viceprezident: Vatican Cazaclu.

6. Noul ales prezident reocupându-și locul publică ordinea zilei:

a) vorbirile delegaților, b) propuneri, c) hotărârea referitoare la statutele societății, d) fixarea datei ședinței proxime, e) cântece naționale, — și roagă pe cei prezenți, ca în ordinea aceasta să se anunțe la cuvânt.

Ad. a) În numele soldaților basarabeni depe front salută călduros noua societate exmisul d. George Găscă, plutonier-major la divizia art. grea nr. 3 siberiană. În numele corpului ofițeresc al voluntarilor români ardeleni și bucovineni din Darnița d. sublocotenent Victor Deleu exprimă mulțumirea, satisfacția sufletească și bucuria tuturor camarazilor din țările subjgate, la vederea unui astfel de act național.

Dl locotenent Cămeniță Petre în numele ofițerilor români din Regat salută noua societate și-i dorește succesul cel mai deplin a scopurilor luate în vedere.

Dl profesor și deputat al Parlamentului român, Drăghicea cu mulțumește Președinței că i-a hărăzit fericirea să asiste, întâmplător, la un act național românesc într-o țară străină, aliată cu România.

Ad b). Dl Cazaclu propune, fiindcă ministrul de Justiție Kerenski, care de ani de rândul și-a ridicat cuvântul pentru eliberarea tuturor popoarelor din Rusia, să fie din partea societății salutat telegrafic. Se primește, și cu stilizarea și expedierea ei se însărcinează prezidiul.

Dl Mihailoviți Maximus, având în vedere că se apropie feriile de Paști, propune ca, pentru luarea legăturilor cu țara proprie și cu societățile semene, să se exmită la Chișinău și la Odesa o comisie. Se primește, și prezidiul este însărcinat să hotărască numărul membrilor în comisie și timpul plecării, cu adausul că, drept plenipotență va servi extrasul acestui proces verbal.

Prezidentul întreabă, dacă nu este de dorit, ca noua societate să intre în legături cu societățile teritoriale din Basarabia. După multe controverse se decide trecerea la ordinea zilei.

Ad c) Președintele întreabă, dacă cercul dorește cetirea și aprobarea statutorilor în ședința de față, ori în altă ședință. Se decide ca proiectul de statute să fie debătut și primit în proxima ședință ordinară, care se fixează pe 26 Martie 1917, orele 17 în sala Universității.

Corul ofițerilor români din Darnița, la sfârșitul ședinței, intonează mai multe cântece naționale.

Președintele închide ședința la orele 20."

Deșteptați prin contactul cu voluntarii la conștiința de români, acești studenți au avut un rol foarte important și pe teren politic. Înarmați cu un program politic-național, făcut tot la Darnița, ei au cufreerat toate centrele unde se găseau moldoveni, organizând și punând la cale manifestațiuni, cari toate au avut o mare înrăuire asupra evenimentelor de mai târziu din Basarabia. Grandioasa manifestație a soldaților moldoveni dela Odesa, — la care au luat parte 10,000 de soldați înarmați, cu tricolorul românesc

pe piept, — s'a făcut la îndemnul basarabenilor din Kiev. Mai târziu au plecat acasă în Basarabia, unde au fost cei mai activi și devotați soldați ai cauzei românești.

Cei cari lipsesc. — De la serbările comemorative ale unirii Basarabiei vor lipsi reprezentanții partidului național-tărănist. Veșnicii protestatari ai vieții publice românești sunt consecvenți cu ei înșiși. Cei ce au lipsit de la actul în coronării, în 1922, nu puteau să participe la serbările primei uniri provinciale și, desigur, vor lipsi și de la celelalte serbări ale unirii. Li înțelegem, și până la un punct îi scuzașim pe acești eroi amărâți de atâta opoziție.

Dar, dacă obținerea reprezentanței oficiale a partidului poate fi în felul acesta explicabilă, nu înțelegem lipsa celor ce, pe deasupra consemnelor de partid, s'au proclamat totdeauna cu mult sgomot auzitori ai actului diplomatic de unire. Ani de zile, la diferite epoci și în toate împrejurările, d. Vaida s'a făloșit cu meritul obținerii Basarabiei la Conferința păcii. Dacă d. Vaida are conștiința acestui merit, de ce nu merge la Chișinău să se bucure de roadele ostinelilor sale la Londra și la Paris? Căci ne închipuim, că d. Vaida a vorbit la Conferința păcii ca reprezentant al țării românești, nu ca membru în oastea pasivă a dlui Iuliu Maniu.

Ne amintim, că atunci când Parlamentul nostru sărbătorea isbânda guvernului Averescu de a fi obținut în Italia recunoașterea întârziată a alipirii Basarabiei, d. Vaida s'a urcat și a spus că dacă e să se recunoască cuiva un merit în această chestiune, acela se cuvine dsale și unui finel din suita dsale de acum nouă ani, despre care nu au zise nimenea, și despre care am aflat mai târziu că știe să vorbească englezeste. Parlamentul, lumea politică și presa a făcut mult haz de gluma serioasă a dlui Vaida. Ne întrebăm însă:

dacă d. Vaida crede că d-sa e prea expus politiceste, de ce n'a mers la Chișinău măcar diplomațul Viorel, omul care a obținut unirea Basarabiei făcând pe inter-pretul între d. Vaida și Lloyd George?

Cui folosește? — Nu mai pricepem nimic din felul cum se exercită cenzura ziarelor la Cluj. Credeam, o bună bucată de vreme, că spațiile rămase goale în coloanele diferitelor publicații trădează anumite excese de limbaj, cari ar fi putut să primejduiască paza legiuită a ordinii publice. Am aflat, mai târziu, că devotatul creion roșu al cenzorului alunecă de multe ori alături de misiunea sa mărturisită, însărcinându-se să apere guvernul și partidul liberal de unele atacuri, cari n'au nici în clinici în mână cu interesele superioare ale țării. De atunci, lucrurile s'au mai complicat puțin. În ultimul număr al ziarului *Apărarea* de sub direcția dlui S. Bornemisa s'a publicat, — sau mai bine zis s'a încercat să se publice, — un articol de protestare împotriva hotărârii surprinzătoare a ministerului Comunicațiilor de a retrage permisul de circulație liberă pe căile ferate acordat pe bună dreptate, ca și celorlalți confrați ai săi, scriitorului Ion Agârbiceanu. Cenzura n'a îngăduit însă publicarea acestui protest, lăsând numai pete albe în cuprinsul lui, cași cum ar fi fost vorba de un manifest revoluționar sau de un îndemn la rebeliune împotriva autorităților constituite. De ce acest exces de zel? Cui folosește această severitate deplasată? Încercăm să ne dăm seama, și nu reușim. D. Ion Agârbiceanu, căruia, orice s'ar zice, nu i se poate contesta însușirile mulțumită cărora a cucerit anul trecut marele premiu național de proză, a suferit o vădită nedreptate răpindu-i-se un avantaj, acordat cu o largă generozitate la atâția alții. E o crimă împotriva siguranței statului relevarea acestei nedreptăți?

Cenzurat: